

Halakhah, רבותי, is not a list of facts or דעות but an exercise in harmonization of sources. So it is in the גמרא, as משניות and ברייתות are harmonized with each other; so it is in the generations of the later אמוראים as מימרות are harmonized with משניות and with each other; and so it is for the תוספות and ראשונים as סוגיות as harmonized one with the other; and so it is for the acharonim, as rishonim like the Rambam are harmonized internally and with others. Halakhah, I often say, is the pursuit of coherence across sources.

We saw the indeterminacies and incoherencies in three sugyos related to taam k'ikar. This morning we will attempt to understand how various rishonim fit them together and how we come to the halakhah as we find it in the Shulchan Aruch.

Let's begin with רש"י since so much has been written on his שיטה and most of the operative issues show up in an analysis of רש"י. For רש"י, the central sugya is the one in Avodah Zarah, the מימרא of Rabi Yochanan. You will remember that Rabi Yochanan distinguishes between two cases of תערובת איסור בהיתר: in one there is טעמו וממשו של איסור in the תערובת-this is defined as כזית בכדי אכילת פרס. If this minimum שיעור is present, then the תערובת qualifies as טעמו וממשו and there is מלקות; if there isn't, then it is merely disembodied טעם and for this there is no מלקות.

We should note here the mishnah in the third perek of כריתות as background on this shiur- on י"א ע"ב, the משנה deals with what features of אכילה can, for a כרת בו כרת, require a קרבן חטאת. The משנה stipulates:

אכל חלב וחלב בעלם אחד, אינו חייב אלא חטאת אחת;

Of one eats a piece of cheilev without knowing that cheilev is asur or that the piece of fleisch in front of him is cheilev, and then eats another piece in the same state of unawareness, one is only obligated to bring a single חטאת. The mishnah declares that the חטאת is defined by the העלם, the lapse in knowledge or awareness. Eating two pieces is not the defining characteristic; the single lapse in cognition is.

Because both pieces of fleisch were cheilev, they rely on the same lapse of cognition. This would not be the case if one consumed different substances that had different issurim. Even if it happened in one colossal cognitive lapse, there are different issurim involved and one is required to bring a חטאת for each:

אכל חלב ודם ונותר ופיגול בעלם אחד, חייב על כל אחת ואחת:

The mishnah summarizes the principle in a neat statement:

זה חומר במינים הרבה, ממין אחד.

The mishnah then notes a חומרא that makes a single species of איסור more stringent than more than one:

וחומר במין אחד, ממינים הרבה: שאם אכל כחצי זית, וחזר ואכל כחצי זית--ממין אחד, חייב; משני מינים, פטור.

With a single species of איסור, two אכילות within an unspecified time limit (we'll get to that in the next mishnah), can combine to require a קרבן חטאת. Eating half a shiur of פיגול and half a shiur of נותר, for example, don't combine.

There must be some time limit, however. If one ate a חצי זית of cheilev today and another חצי זית tomorrow, would they be able to combine to make a single אכילה?

On דף י"ב ב"ב:

וכמה ישהה האוכלן?

How much can one delay between the two partial אכילות and still have them combine for a full shiur requiring a חטאת? Rabi Meir says the amount of time it would take to eat them kernel by kernel if they were קליות.

כאילו אוכלן קליות, דברי רבי מאיר;

The רבנן דרבי מאיר say he can drag it out as long as it takes a person to eat half a loaf:

וחכמים אומרין, עד שישהה מתחילה ועד סוף, יתר מכדי אכילת פרס

ד"ה כל שטעמו וממשו לוקין עליו וזהו, This is nicely summarized in Rashi here, כזית בכדי אכילת פרס:

ועל כגון זה נאמר שיעור כזית בכדי אכילת פרס הלכה למשה מסיני שאם יש בכשיעור פרס של תבשיל כזית מן האיסור לוקין אליו אע"פ שאין כזית של איסור נאכל בבת אחת- כיון דאינו שוהה באכילתו משהתחיל לאוכלו עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס מצטרפת אכילתו ולוקה, אבל אם אין בכדי אכילת פרס של תבשיל איסור, הואיל ושוהה באכילתו כזית יותר מאכילת פרס, הווי להו כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין דקים להו לרבנן דאכילת פרס הוי שיעור שהיית אכילה... ע"כ

[Onto the next amud:]

ד"ה טעמו ולא ממשו. כגון חֶלֶב שֶׁנִּפְלַל לַקְדָּרָה או חֶלֶב שֶׁנִּפְלַל נִימוּחַ שֶׁאֵין מִמֶּשׁוּ בְעֵין. on the previous amud who strike the first example of milk falling into a pot of meat on the fire kli rishon since even Rashi maintains that מדאורייתא taam k'ikar is בשר בחלב. Since we will spend plenty of time on this בסייעתא דשמיא in בשר בחלב, let's focus on the second example Rashi provides of טעמו ולא ממשו: cheleiv that has dissolved in a pot with heter so that it is no longer b'ayn.

When we first approached תערובת איסור בהיתר, we distinguished between גוף האיסור and טעם האיסור. Now we see that גוף האיסור, at least according to Rashi, only pertains when it is בעין; if the חפצא דאיסורא dissolves in the טעם בלבד, Rashi considers it תערובת איסור בהיתר.

We will see from Rashi in a fourth sugya in גיד הנשה that Rabi Yochanan is one of the foundations of his shitah that שאר איסורים in טעם בלבד. Let's turn to Chullin [צ"ה ע"ב]:

This is the continuation of the sugya where Chazal derive the shiur of 60. The gemara had first cited two versions of a statement of Rabi Yehoshua ben Levi in the name of Bar Kappara. In the first, he is reputed to have said

כל איסורין שבתורה בששים

In the second,

כל איסורין שבתורה במאה

We, of course, adopt the first shiur l'halakhah. Both traditions have the same derivation:

ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה

One of the מתנות הכהונה is the shoulder from the איל הנזיר which is one of the three korbanos the nazir brings at the end of his period of nzirus. There is an עולה, a קרבן שלמים, and a חטאת. The latter is a ram. The shoulder goes to the kohein along with one each of the 10 chalos and ten r'kikim he brings.

The sugya in Chullin asks how these amoraim can base the shiurim of 60 and 100 on the איל הנזיר since a ברייתא designates זרוע בשלה as an exception:

ומי ילפינן מינה והתניא זהו היתר הבא מכלל איסור:

Can we really learn a general principle for issur va-heter from z'roa besheilah when a baraisa says it's the proverbial exception that proves the rule? It's a heter which generally is assur.

How can we square this ברייתא with the two contradictory but complementary traditions of 60 and 100, contradictory in that they disagree on the quantity for bitul issur but complementary in that they both support the notion that the number is derived from איל הנזיר? Does this ברייתא not come to say every other issur doesn't fit the זרוע בשלה paradigm of bittul issur by either 60 or 100 times its volume in heter?

זהו למעוטי מאי? לאו למעוטי כל איסורין שבתורה!

The gemara presents a series of answers identifying what makes זרוע בשלה an exception. What is the area of halakhah in which there isn't bitul to which the baraisa refers, considering זרוע בשלה היתר הבא מכלל איסור, the exception to a general rule of issur?

אביי offers the first: there is one among Chazal who maintains that ביטול doesn't work when the heter and the issur are the same foodstuff. An example is בשר נבילה of the same species mixed with בשר שחוטה. The שחוטה cannot negate the presence of the נבילה in the mixture since we require physical contrast rather than mere halakhic contrast in order to effect bitul. Note this formulation because it will come up again in the Ran's explanation of דבר שיש לו מתירין.

...אמר אביי לא נצרכא אלא לרבי יהודה דאמר מין במינו לא בטיל קמ"ל דהכא בטיל... We're concerned here, as Rashi is, with the answer proposed by Rava since, as we noted last time, the halakhah usually is in accordance with his opinion:

רבא אמר לא נצרכא אלא לטעם כעיקר, דבקדשים אסור קא משמע לן דהכא שרי

We will return to this sugya in סימן צט, when we discuss לכתחילה איסור מבטלין, so you will want to look at the שקלא וטריא that I omitted...

Rava says that זרוע בשילה and the bitul that we derive from it are the exception that proves the rule, but not the rule generally in issur va-heter but the rule generally in קדשים. In קדשים, we have a general rule that טעם כעיקר is assur- for קדשים, ayl ha-nazir is exception: either 60 or 100 times its volume in heter can nullify its issur and the zar who is a nazir can consume the contents of the pot in which the forbidden z'roa and the permitted body parts have been cooked together. In other areas of קדשים, the presence of the flavor of issur invalidates the mixture as much as the עיקר of issur itself would. In non-קדשים, we learn from זרוע בשילה.

What's the implication here? Rava maintains that בשאר איסורים טעם כעיקר is mutar min ha-Torah.

רש"י ד"ה לטעם כעיקר

נותן טעם קים לן דאסור בקדשים כעיקר ממשו של איסור ולהא מילתא קתני זהו

[In קדשים flavor has the force of גוף האיסור - it is in consideration of this fact, ולהא, מילתא, the tanna used the exclusionary word זהו]

זהו למעוטי שאר קדשים-

[this thing, zeroa besheilah, comes to exclude other cases of קדשים]

אבל חולין שפיר גמרינן מיניה למאה וששים דהא קים לן בהו [adding the word b'hu as the] מאחרי רבים להטות דבטלי ברובא [Shitah Mekubetzes on the page suggests]

[Hold on here! This is fantastic! Rashi adds something we cannot allow to slip by! In Chullin, we have the general rule אהרי רבים להטות which applies not only to גוף האיסור but to the טעם האיסור as well! The Torah stipulates: follow the rov in determining the halakhic status of the mixture. Yes, but now we see it with a new implication: Forget taam! According to Rashi here, there are not two parallel streams, guf ha-issur and taam ha-issur, but they are interrelated. The fact that the sugya says in many places בטיל ברובא indicates in itself that מן התורה לאו כעיקר מן התורה! Our preliminary derech of viewing them as sequential tests of a mixture, first is there a rov for atzmus ha-issur and then is there shishim for the taam, may not be correct, at least according to Rashi. Rashi is proposing a major difference here that could affect our basic understanding of ביטול!]

וילפינן מהכא להחמיר דלא ליבטיל אלא במאה וששים

[This all fits the sugya quite nicely for the sugya says explicitly:

even though zeroa besheilah is a chiddush, we can learn from it because we're learning a chumra and not a kula. How is bittul taam in 60 or 100 a chumra? Because generally we don't require anything other than a rov, מדאורייתא ברובא בטיל,

Here's the clincher in Rashi's own words:]

ורבא לית ליה טעם כעיקר בחולין כדמפרש ואזיל 'מדאורייתא ברובא בטיל'

[He adds the next two words in case you didn't get it:]

אלא מדרבנן

[Taam k'ikar in chullin, the cases we are discussing throughout הלכות תערובות, is only מדרבנן.]

והכי נמי שמעינן ליה לר' יוחנן במסכת עבודה זרה כל שטעמו ולא ממשו אין לוקין עליו

[So we have this sugya and the sugya of Rabi Yochanan in Avodah Zarah. What do we do with Pesachim? Rashi:]

והא דילפינן ליה בפסחים מנזיר "ומשרת ליתן טעם כעיקר, סבירא להו אמוראי בתראי דאסמכתא בעלמא הוא ולא מילף הוא דהוה להו נזיר וגיעולי עובדי כוכבים שני כתובין הבאין כאחד אי נמי גיעולי עובדי כוכבים חדוש הוא כדאמרינן התם ומשרת להיתר מצטרף לאיסור. עכ"ל

Rashi has systemic reasons to reject the sugya in Pesachim as anything other than טעם כעיקר בשאר איסורים אינו אלא מדרבנן and אסמכתא.

We could spend lots of time analyzing Rashi since he has been explicated by ris-honim v'acharonim, especially the מנחת כהן, a very important sefer that appeared at the beginning of the 20th century by הרב יוסף חיים הכהן זצ"ל, the av beis din of the sephardic community in ירושלים in the first two decades of the twentieth century. The Ran, the beis Yoseif, the Bach all discuss Rashi's shitah. We have the important highlights.

To summarize: Rashi has משרת and לאו כעיקר רבי יוחנן and גיד הנשה and מדין כלי are only אסמכתא. Are we finished here? what could the other side do with גיד הנשה? We already saw an explanation of the sugya in Avodah Zarah- there is no malkos because the source for taam k'ikar is k'lei midyan which isn't lav but a matir, an issur aseh. So how about Rava in Gid ha-nosheh:

רבא אמר לא נצרכא אלא לטעם כעיקר, דבקדשים אסור קא משמע לן דהכא שרי

Let's turn to the Rosh for his statement of Rabbenu Tam's shitah, perek gid ha-nosheh siman ל"א [you'll find it on page ש"ה בדפי הרא"ש], the left tur, 13 lines from the top:

ופירש רבנו תם דטעם כעיקר במין בשאינו מינו דאורייתא, דכיון שנתן האיסור טעם בהיתר, נהפך כולו להיות איסור ולוקין עליו בכזית כאילו הוה כולו איסור. ואפילו לקולא אזלינן בתר טעמא ויוצא בעיסת האורז ידי חובתו כיון שיש בה טעם ואפילו רובא אורז

[In the third perek of mishnah challah:

העושה עסה מן החטים ומן הארז- אם יש בה טעם דגן, חייבת בחלה ויצא בה אדם ידי חובתו בפסח

Following the yerushalmi: if there is a shiur challah in the dagan, even though the אורז is רוב העיסה, it is חלה and what's more one can be מצה if the flavor of the dagan is perceptible- we've learned, says the Rosh, that ואפילו לקולא אזלינן using טעם כעיקר

וילפינן לה ממשרת או מגיעולי עובדי כוכבים

[Rabbenu Tam's source is either of the two derivations offered by the sugya in Pesachim. So what does he do with רבי יוחנן?]

וההיא דרבי יוחנן כל שעטמו ולא ממשו אין לוקין עליו מיירי במין במינו וטעמו וממשו דקאמר דלוקין היינו כשהאיסור בעין ומכירו.

For Rabbenu Tam, the chiddush of Taam k'ikar is that not only is the taam assur but the heter in which it is mixed becomes issura as well. We need to understand this, since it isn't obvious in either yalfusa, mishras or giulei midyan, that anything other than the flavor of the issur is prohibited. Where do we derive this notion that the entire taaroves is accounted issur, even the heter?

May I suggest that if טעם כעיקר meant only that the taam is also assur just like the ikar is and not that it can affect the whole taaroves, why wouldn't bitul ba-rov apply to the taam just as it does to guf ha-issur? If taam k'ikar only comes to teach that the taam has the same status as the guf, then the same din should apply. The fact that it doesn't indicate to Tosafos that taam k'ikar means more, i.e., that it invalidates the entire taaroves and כולו איסור נהפך ההיתר להיות כולו איסור.

Over the years I've seen other answers in the acharonim but this is the one I like the best and the one that occurred to me on my own. For a nice discussion of this kushya, and indeed of taam k'ikar bichlal, see a recent book נחלת יהושע that is devoted entirely to טעם כעיקר. I highly recommend it for study b'iyun.

We might ask, why does the gemara require shishim for min b'she-aino mino? Isn't that a sign that taam k'ikar min ha-Torah hu? Is Rashi saying that מין בשאינו מינו is also בטיל ברוב? No, that would contradict the words of the gemara in many places. The Ran explains Rashi and we'll start there next time.

However most of the discussion next week, בעזרת השם, will be devoted to נאמנות
צ"ח האינו יהודי באיסור והיתר and the completion of siman.